

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

TƏDQİQATLAR DEPARTAMENTİ

Sahələrarası maliyyə axınlarının təhlilinə dair HESABAT

2026

№ 18
2026 II rüb

Mündəricat

Xülasə	3
İqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə maliyyə axınları	6
Ticari və qeyri-ticari sektorlarda maliyyə axınları	8
Neft və qeyri-neft sektorları üzrə maliyyə axınları	9
Maliyyə axınlarının sahəvi istiqaməti	10
Metodoloji qeydlər	11
Əlavələr	13

Şəkil və cədvəllərin siyahısı

Şəkil 1. Qeyri-neft-qaz ÜDM və iqtisadi aktivlik indeksinin rüblük artım tempi	3
Şəkil 2. İllər üzrə gündəlik maliyyə axınları	4
Şəkil 3. Ümumi iqtisadi aktivlik indeksi	5
Şəkil 4. ÜDM-in başlıca xərc komponentləri üzrə aktivlik indeksi	5
Şəkil 5. Maliyyə axınlarında sektorların xüsusi çəkisi	6
Şəkil 6. İqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə maliyyə axınlarında dəyişmə, benefisiarlar üzrə	8
Şəkil 7. Ticari və qeyri-ticari sektorlar üzrə iqtisadi aktivlik indeksi	8
Şəkil 8. Maliyyə axınlarında ticari və qeyri-ticari sektorların payı	9
Şəkil 9. Neft və qeyri-neft sektorları üzrə iqtisadi aktivlik indeksi	9
Şəkil 10. İqtisadi fəaliyyət sahələri arasında maliyyə axınlarının istiqaməti	10
Şəkil 11. Maliyyə axınlarının həftənin günləri üzrə paylanması	11
Şəkil 12. Maliyyə axınlarının ilin ayları üzrə paylanması	12
Cədvəl 1. İqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə ödəniş daxilolmaları	20

Xülasə

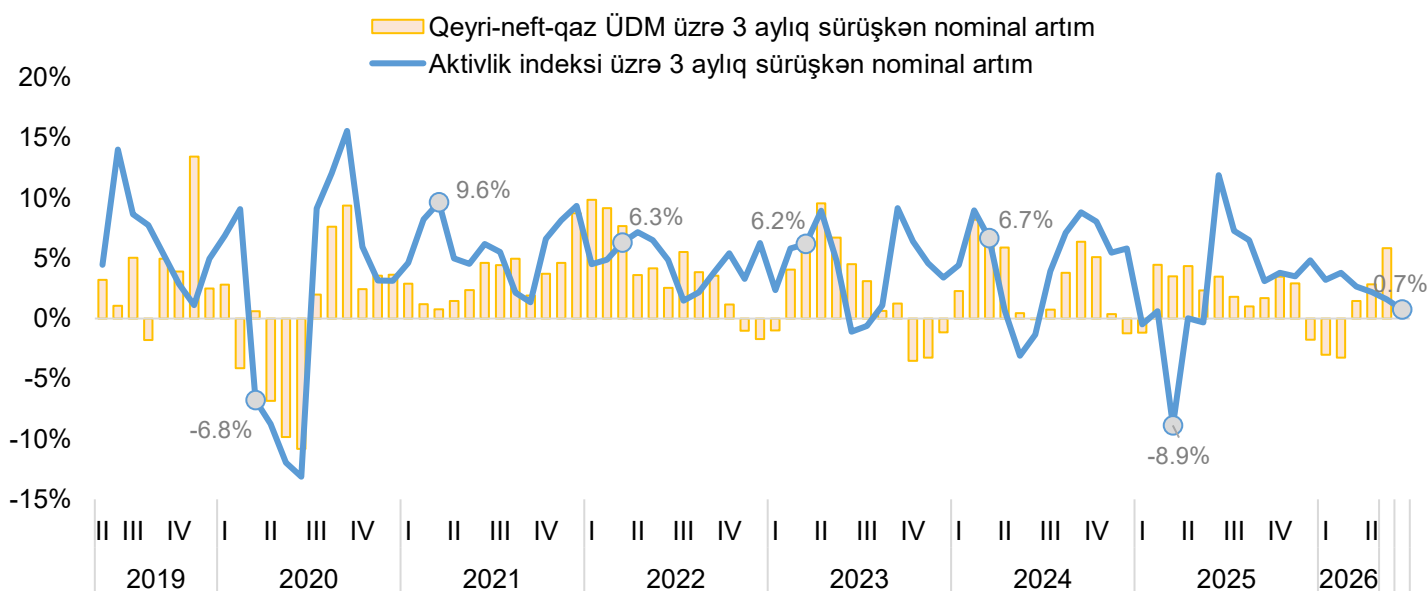
2026-cı ilin ikinci rübü qlobal iqtisadi mühitdə qeyri-müəyyənliklərin davam etməsi, maliyyə bazarlarında volatilliyin qalması və pul-kredit siyasətində sərt mövqeyin qorunması ilə səciyyələnmişdir. İnkişaf etmiş ölkələrdə inflyasiyanın tam səngiməməsi fonunda mərkəzi banklar faiz dərəcələrini əsasən sabit saxlamışdır. Bununla yanaşı, qlobal ticarətdə artım tempinin məhdud qalması, Yaxın Şərqdəki hadisələr fonunda enerji və xammal bazarlarındakı qiymət dəyişkənliyi, həmçinin rəqəmsallaşma və süni intellekt texnologiyalarının tətbiqinin genişlənməsi prosesləri qlobal iqtisadi vəziyyətə təsir edən əsas amillər olmuşdur. Qeyd olunan makroiqtisadi şərait ölkə daxilində iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə aktivliyə müxtəlif istiqamətlərdə təsir göstərmişdir ki, bu da ödəniş əməliyyatlarının həcmi və strukturunda müşahidə olunur.

Azərbaycanda Real vaxt rejimində hesablaşmalar sistemi (AZIPS) və Xırda ödənişlər üzrə hesablaşma klirinq sistemi (XÖHKS) üzərindən həyata keçirilən ödəniş əməliyyatlarına əsaslanan sahələrarası maliyyə axınları üzrə günlük verilənlər bazası bütövlükdə iqtisadiyyatda və ayrı-ayrı iqtisadi fəaliyyət sahələrində fəallığın izlənməsi baxımından mühüm informasiya mənbəyi kimi çıxış edir. Həmçinin sahələrarası maliyyə axınları ümumi daxili məhsulun (ÜDM-in) naukastinqi və proqnozlaşdırılmasında faydalıdır.

Sahələrarası maliyyə axınlarının təhlilinə dair hesabat dövr ərzində bütövlükdə iqtisadiyyatda və ayrı-ayrı iqtisadi fəaliyyət sahələrində ödəniş daxilolmalarının təhlilinə həsr olunur.¹ Hesabat 2018-ci ilin əvvəlindən indiyədək keçən dövr üzrə günlük məlumatlar əsasında hazırlanmış, 2026 və 2025-ci illərin ikinci rübləri üzrə ödəniş daxilolmaları müqayisəli təhlil edilmişdir.

Qeyri-neft-qaz ÜDM-in yüksək tezlikdə izlənməsi məqsədilə ödəniş daxilolmaları əsasında iqtisadi aktivlik indeksi hazırlanmış və qeyri-neft-qaz ÜDM-lə əlaqəsi Şəkil 1-də göstərilmişdir.² 2026-cı ilin birinci rübündə iqtisadi aktivlik indeksində qeydə alınan azalma meyilləri ikinci rübə də davam etmiş, lakin müsbət artım tempinə malik olmuşdur.

Şəkil 1. Qeyri-neft-qaz ÜDM və iqtisadi aktivlik indeksi üzrə 3 aylıq sürüşkən nominal artım, %-lə³

¹ Sahələrarası maliyyə axınlarının verilənlər bazası AZIPS və XÖHKS üzərindən daxil olan ödənişlərə dair məlumatlar əsasında qurulmuşdur. Bankdaxili, ölkəxarici ödənişlər və daxilolmalar AZIPS məlumat bazasında əhatə olunur.

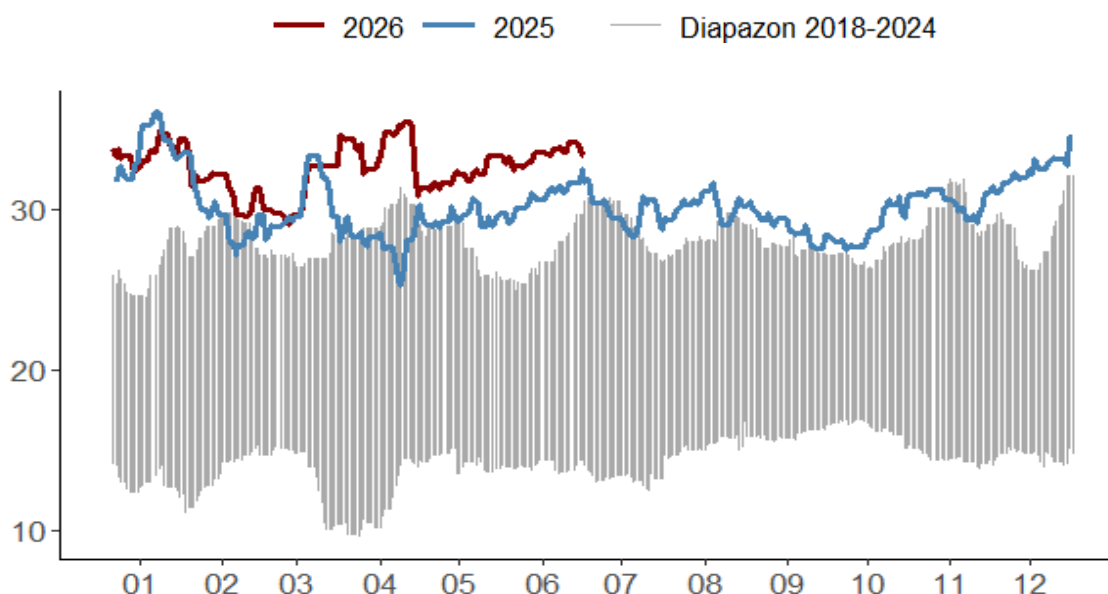
² İndeksin hesablanması məqsədilə iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə mövsümi təmizlənmiş ödəniş daxilolmaları "Əsas komponentlərin təhlili" (Principal component analysis) metodu vasitəsilə vahid indeksdə aqreqatlaşdırılmışdır. İndeksin qeyri-neft-qaz ÜDM-in artım tempi ilə korrelyasiyası 45% təşkil etsə də, korrelyasiya əmsalı 2020-ci ilin yanvar ayından etibarən 66%-ə yüksəlir.

³ Qrafikdə nominal qeyri-neft-qaz ÜDM göstəricisi son 3 ayda əvvəlki 3 aya nəzərən dəyişməni sürüşkən ("moving") olaraq aylıq əsasda göstərir. Məqsəd iqtisadi artım göstəricisinin iqtisadi aktivlik indeksi ilə müqayisə oluna bilən strukturda olmasıdır.

Hesabat dövründə ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə indeks üzrə çəkili artıma ən çox töhfə verən iqtisadi fəaliyyət sahəsi ticari sektorda *mədəncixarma sənayesi*, qeyri-ticari sektorda isə *peşə, elmi və texniki fəaliyyət* olmuşdur.

2026-cı ilin ikinci rübündə ödəniş daxilolmalarının dinamikası ötən ilin müvafiq dövründəki dinamika ilə oxşarlıq təşkil etmişdir (Şəkil 2). Aprel ayının əvvəllərində səngiyən maliyyə axınları may ayından etibarən yenidən artım nümayiş etdirmiş, iyun ayının sonlarına qədər isə bu artım dinamikasını qoruyub saxlamışdır. Bütövlükdə, 2026-cı ilin ikinci rübü ərzində maliyyə axınlarının həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 3.6% və ya 938.8 mln. manat artaraq 27.2 mlrd. manat⁴ təşkil etmişdir.⁵

Şəkil 2. Gündəlik məlumatlara əsaslanan maliyyə axınları (mln. manat)⁶

İqtisadi aktivlik indeksi

İqtisadi aktivlik indeksinin hesablanması zamanı milli hesablar sistemində uyğun olaraq hər bir iqtisadi fəaliyyət sahəsinin ÜDM-dəki çəkisindən⁷ istifadə olunmuşdur. Belə ki, ayrı-ayrı fəaliyyət sahələrində mövsümi təmizlənmiş günlük maliyyə axınlarının həcmi faiz dəyişməsi həmin sahənin iqtisadiyyatda xüsusi çəkisinə əsasən vahid indeksdə aqreqatlaşdırılmışdır. Bu baxımdan ödəniş daxilolmalarının ümumi həcm göstəricisi ilə müqayisədə bu indeks iqtisadi fəallığı daha yaxşı əks etdirməyə imkan verir. İndeksin hesablanması 2018-ci ilin 5 aprel tarixi baza dövrü olaraq qəbul edilmişdir (indeks = 100).

2026-cı ilin birinci rübündə iqtisadi aktivlik indeksində qeydə alınan səngimə meyilləri ikinci rüb ərzində də volatil dinamika ilə müşayiət olunmuşdur (Şəkil 3). İndeksə artım əsasən istehlak və ixrac

⁴ Hesabatda qeyd olunan bütün artım məlumatları cari qiymətlərlə nominal ifadədə verilmişdir.

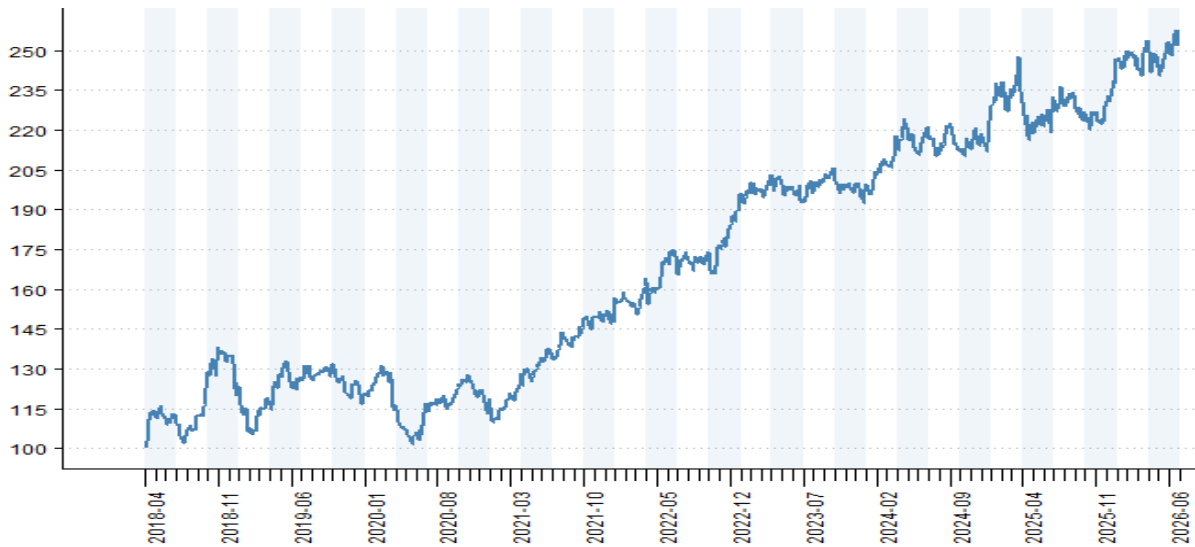
⁵ Hesabatda maliyyə və sığorta sektorunun *mərkəzi bankın fəaliyyəti və digər qruplara daxil edilməyən sair maliyyə vasitəçiliyi* sinifləri üzrə əməliyyatlar nəzərə alınmamışdır. Hər iki sinif üzrə qeydə alınan əməliyyatlar əsasən investisiya şirkətlərinin kommersiya bankları üçün Azərbaycan Mərkəzi Bankının not hərracı üzrə sifarişinin icra olunmayan hissəsinin qaytarılması, bankların notlar alması üçün investisiya şirkətlərinə köçürdüyü məbləğlər üzrə əməliyyatlardır. Qeyd edək ki, bu əməliyyatlar volatil olduğu üçün maliyyə sektoru üzrə iqtisadi aktivlik göstəricisini təhrif edir. Əlavə olaraq cari hesabatda iqtisadi aktivliyi əks etdirməyən ödənişlər (hesabın möhkəmləndirilməsi üzrə müəssisə daxili ödənişlər və.s.) hesablamalardan çıxarılmışdır. Bu baxımdan ilk hesabatlarla müqayisədə rəqəmlərdə müəyyən fərqlər yarana bilər.

⁶ Qrafik mövsümi təmizlənmiş 21 günlük sürüşkən orta üsulu ilə hesablanmış məlumatlar əsasında hazırlanmışdır. Günlük ödənişlərin hesablanması hər bir iqtisadi fəaliyyət sahəsinin ən son dövrə olan ÜDM-dəki çəkisindən istifadə olunmuşdur.

⁷ Hər il üçün bu çəkilər yeni ilin ilk rübündə yenilənir və ötən 3 ilin ortalaması olaraq nəzərə alınır

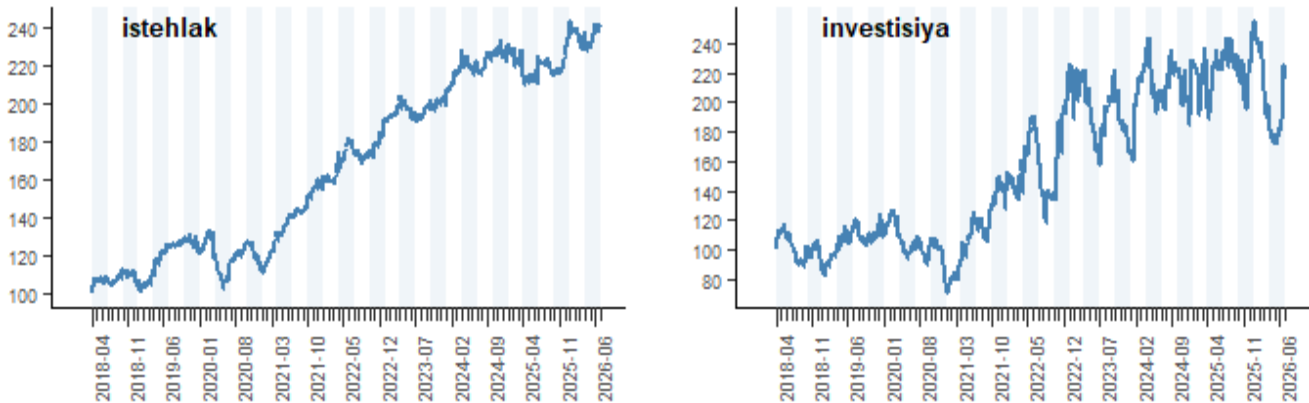
komponentlərindən irəli gəlmişdir. Rüb ərzində iqtisadi aktivlik indeksi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 9.5% artmışdır.

Şəkil 3. Ümumi iqtisadi aktivlik indeksi (2018-ci il baza ili qəbul edilməklə)⁸

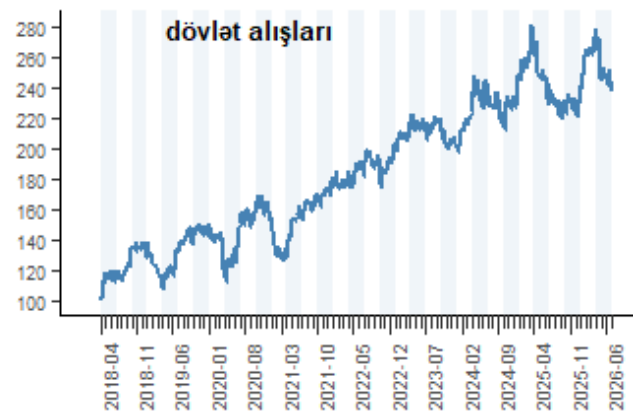
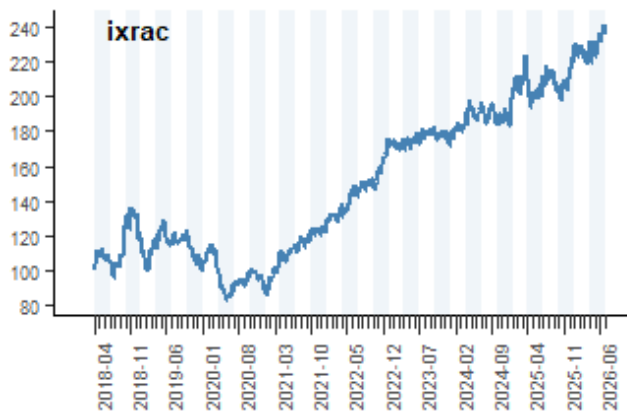
2026-cı ilin ikinci rübündə ötən rübə nəzərən ÜDM-in başlıca komponentləri olan istehlak (0.76%) və ixrac (1.84%) üzrə indeksdə artım qeydə alınmışdır. İnvestisiya üzrə aktivlik indeksi son illər daha yüksək volatilliyi ilə seçilir və hesabat dövründə ötən rüblə müqayisədə 9.23% artmışdır. İxrac komponenti üzrə aktivlik indeksində rübün ortalarında azalma qeydə alınsa da, dövrün sonlarına doğru artım müşahidə edilmişdir (Şəkil 4).⁹ İxrac komponenti üzrə aktivlik indeksi rüb ərzində davamlı yüksəliş nümayiş etdirərək tarixi maksimum səviyyəsinə çatmışdır. Dövlət alışı komponenti üzrə aktivlik indeksində əvvəlki dövrlə müqayisədə kəskin azalma (14.86%) qeydə alınmışdır.

Şəkil 4. ÜDM-in başlıca xərc komponentləri üzrə aktivlik indeksi

⁸ İndeks 60 günlük (iş günü) sürüşkən orta əsasında hesablanmışdır.

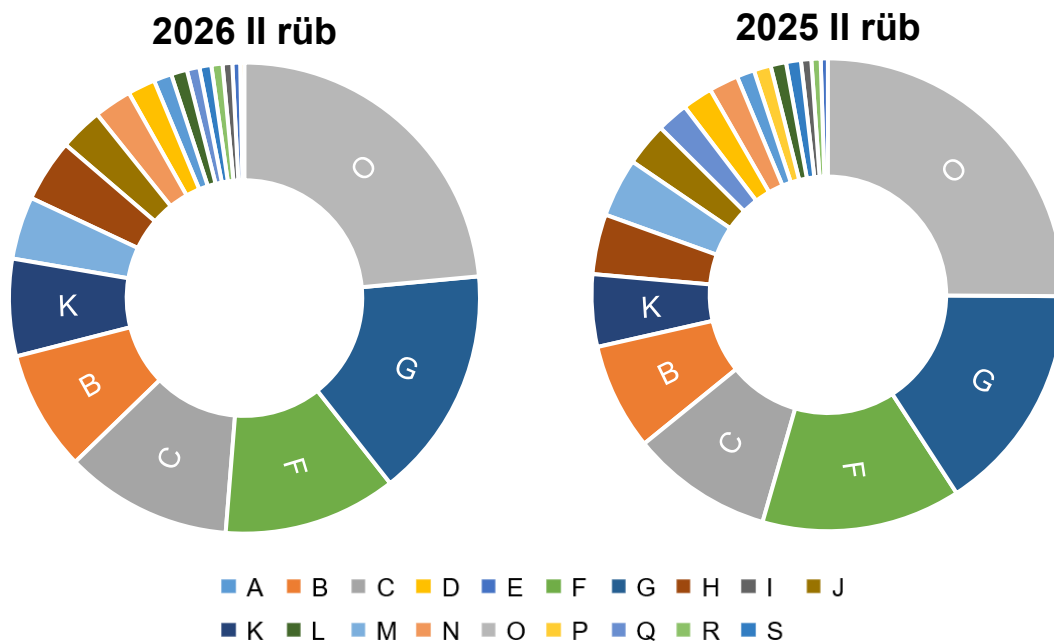
⁹ ÜDM-in xərc komponentləri üzrə ödəniş daxilolmalarının bölgüsünün aparılması məqsədilə 2016-cı ildə Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən dərc olunmuş Xərclər-buraxılış cədvəlindən istifadə edilmişdir (https://www.stat.gov.az/source/system_nat_accounts/az/2021_3az.xls)

İqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə maliyyə axınları¹⁰

2026-cı ilin ikinci rübündə ümumi ödəniş daxilolmalarında ən yüksək paya malik iqtisadi fəaliyyət sahələri *dövlət idarəetməsi və müdafiə* (23.5%), *ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri* (15.9%) və *tikinti* (11.9%) sahələri olmuşdur (Şəkil 5). Ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən ödəniş daxilolmalarında artıma ən yüksək töhfə verən iqtisadi fəaliyyət sahələri isə *emal sənayesi* (576.7 mln. manat artım), *maliyyə və sığorta fəaliyyəti* (518.2 mln. manat artım) və *mədəncixarma sənayesi* (330.3 mln. manat artım) sahələri olmuşdur.

Şəkil 5. Maliyyə axınlarında sektorların xüsusi çəkisi

A - Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq, B - Mədəncixarma sənayesi, C - Emal sənayesi, D - Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı, E - Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı, F - Tikinti, G - Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri, H - Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı, I - Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə, J - İnformasiya və rabitə, K - Maliyyə və sığorta fəaliyyəti, L - Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar, M - Peşə, elmi və texniki fəaliyyət, N - İnzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi, O - Dövlət idarəetməsi və müdafiə, sosial təminat, P - Təhsil, Q - Əhaliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi, R - İstirahət, əyləncə və incəsənət sahəsində fəaliyyət, S - Digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi

¹⁰ İqtisadi fəaliyyət növlərinin təsnifatına (https://www.stat.gov.az/menu/5/source/lqt_nov_tes.pdf) əsasən qeyd olunur.

Hesabat dövrü ərzində iqtisadi fəaliyyət sahələrində artım və azalma dinamikasına və ümumi ödəniş daxilolmalarına dair məlumatlar Şəkil 6-da, həmçinin Əlavələr bölməsində Cədvəl 1-də göstərilmişdir. Bütövlükdə rüb ərzində maliyyə axınları üzrə ötən ilin eyni dövrünə nəzərən 7 iqtisadi fəaliyyət sahəsində (*təhsil; səhiyyə və sosial xidmətlər; tikinti; elektrik enerjisi, qaz, buxar təchizatı; dövlət idarəetməsi və müdafiə; turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə; digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi*) azalma, qalanlarında isə artım qeydə alınmışdır (Şəkil 6).

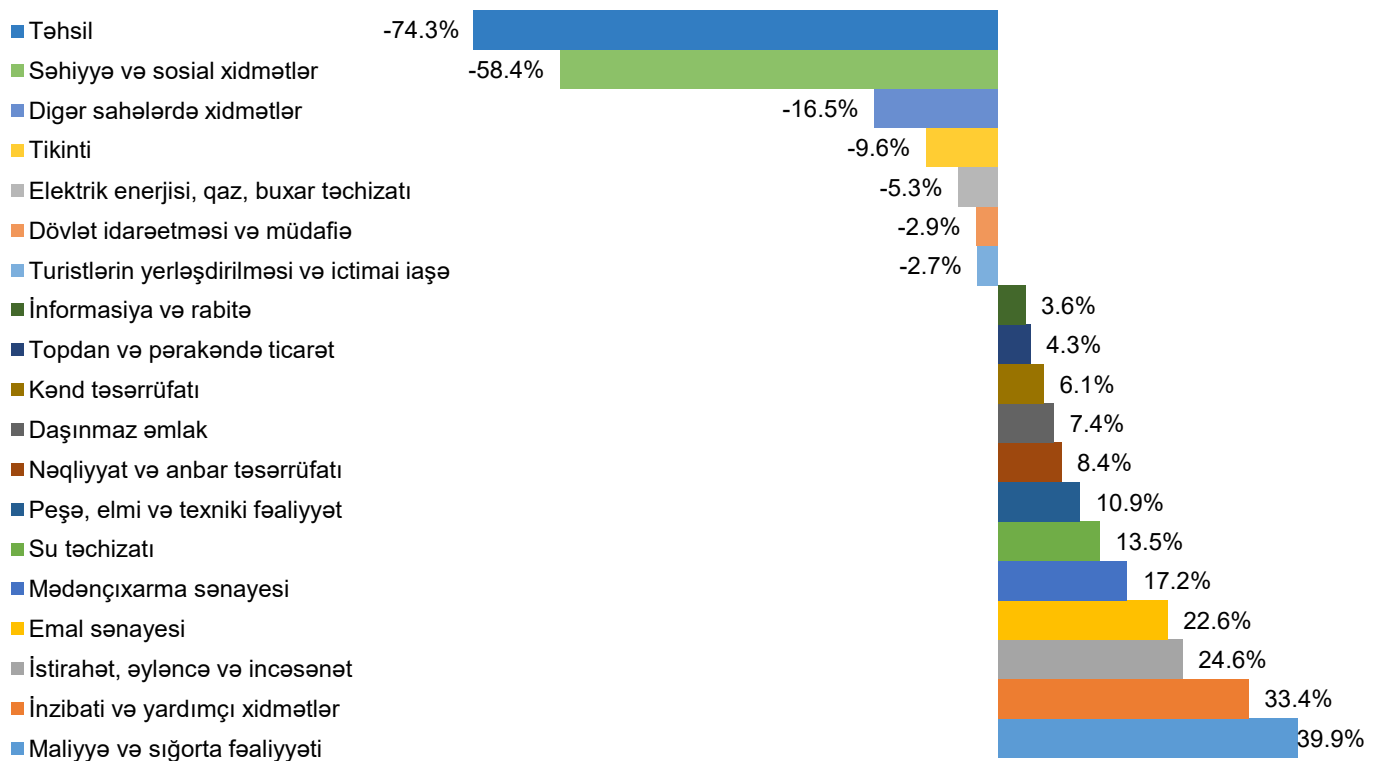
2026-cı ilin ikinci rübündə ümumi azalmaya töhfə tikinti (345.3 mln. manat), səhiyyə və sosial xidmətlər (331.6 mln. manat) və təhsil (228.6 mln. manat) sahələrindən irəli gəlmişdir:

- *Tikinti* sahəsində ümumi ödəniş daxilolmaları 3 238.0 mln. manat təşkil etmiş və ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 345.3 mln. manat (9.6%) azalma qeydə alınmışdır. Bu azalma əsasən *yolların və küçələrin salınması, dəmir yollarının tikintisi* qrupuna aid olub, həmin istiqamətdə 668.3 mln. manat azalma qeydə alınmışdır;
- *Səhiyyə və sosial xidmətlər* iqtisadi fəaliyyət sahəsi üzrə ümumi ödəniş daxilolmaları ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 58.4% və ya 331.6 mln. manat azalmışdır. Bu sektorda azalmaya əsas töhfə *xəstəxanaların fəaliyyəti* (259.6 mln. manat) qrupundan irəli gəlmişdir;
- *Təhsil* sektorunda 74.3% və ya 228.6 mln. manat azalma qeydə alınmışdır. Bu sahədəki azalmanın əsas hissəsi *ali təhsil* (211.5 mln. manat) qrupunun payına düşmüşdür.

İqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə ən çox nominal artım emal sənayesi (576.7 mln. manat), maliyyə və sığorta fəaliyyəti (518.2 mln. manat), mədənçıxarma sənayesi (330.3 mln. manat), topdan və pərakəndə ticarət (180.1 mln. manat) və inzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi (176.7 mln. manat) sahələrində qeydə alınmışdır:

- 2026-cı ilin ikinci rübündə *emal sənayesi* iqtisadi fəaliyyət sahəsi üzrə ödəniş daxilolmaları ötən ilin eyni rübünə nəzərən 576.7 mln. manat artaraq 3.1 mlrd. manat təşkil etmişdir. Artıma töhfə əsasən *hazır metal məmulatlarının, maşın və avadanlıqların təmiri; sair kimyəvi məhsulların istehsalı və təmizlənmiş neft məhsullarının istehsalı* qruplarından irəli gəlmişdir.
- *Maliyyə və sığorta fəaliyyəti* üzrə iqtisadi fəaliyyət sahəsində ödəniş daxilolmaları hesabat dövründə 1.8 mlrd. manat təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 39.9% artım deməkdir. Sözügedən artım əsasən *pensiya təminatından başqa digər maliyyə vasitəçiliyi* qrupunda müşahidə olunmuşdur.
- *Mədənçıxarma sənayesi* iqtisadi fəaliyyət sahəsi üzrə ümumi ödəniş daxilolmaları ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 330.3 mln. manat və ya 17.2% artmışdır. Artıma töhfə verən əsas amillər *neft və təbii qaz hasilatı sahəsində xidmətlərin göstərilməsi və xam neft hasilatı* qruplarında müşahidə olunmuşdur.
- Nominal artımın ən çox olduğu digər bir sektor *topdan və pərakəndə ticarət* sahəsi olmuşdur (180.1 mln. manat və ya 4.4% artım). Sektor üzrə artım müşahidə edilən əsas qruplar *içki və tütün məmulatları da daxil olmaqla ərzaq mallarının topdan satışı və içki və tütün məmulatları da daxil olmaqla ixtisaslaşdırılmış mağazalarda ərzaq məhsullarının pərakəndə satışı* olmuşdur. Bu qruplar üzrə ödəniş daxilolmalarında ötən ilin ikinci rübünə nəzərən müvafiq olaraq 81.6 mln. manat (32.8%) və 64.2 mln. manat (23.1%) artım qeydə alınmışdır.

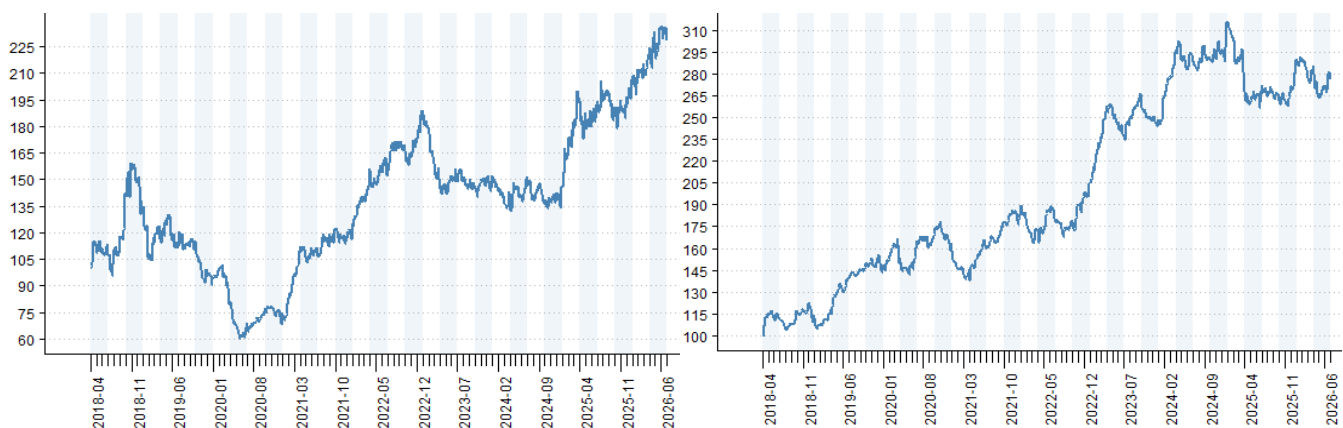
Şəkil 6. İqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə maliyyə axınlarında dəyişmə, benefisiarlar üzrə
(2026-cı ilin ikinci rübü, əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nəzərən)

Ticari və qeyri-ticari sektorlarda maliyyə axınları

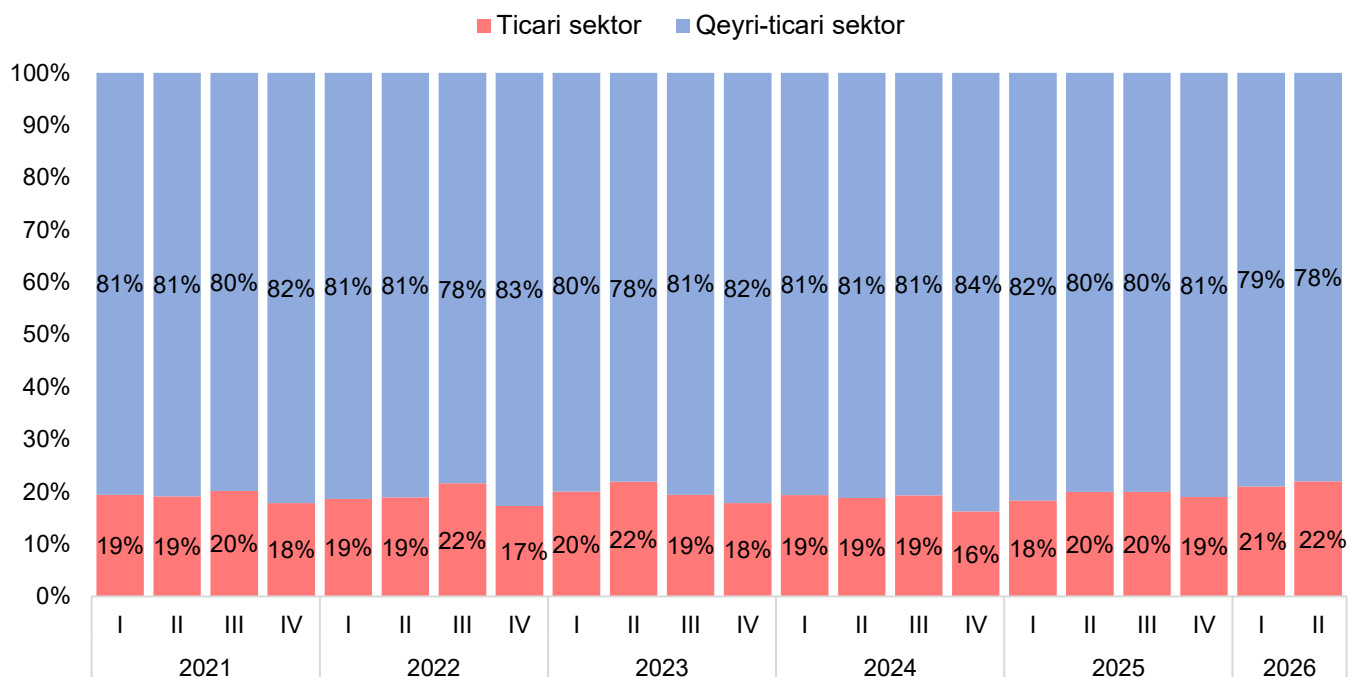
2026-cı ilin ikinci rübündə ödəniş daxilolmalarında qeyri-ticari sektorun üstünlüyü davam etmişdir. Ticari sektorda ödəniş daxilolmaları ümumi daxilolmaların 23.4%-i təşkil etməklə 6.4 mlrd. manat, qeyri-ticari sektorda isə 76.6%-i təşkil etməklə 20.9 mlrd. manat olmuşdur. Ticari və qeyri-ticari sektorların maliyyə axınlarında payı onların qeyri-neft ÜDM-dəki payına uyğundur. Artım müşahidə olunan fəaliyyət sahələrinin ümumi qeyri-ticari sektor üzrə daxilolmalarda payı 78.0%, azalma müşahidə olunan fəaliyyət sahələrinin məcmu payı isə 22.0% təşkil etmişdir. Cari ilin ikinci rübündə ümumi iqtisadi aktivlik indeksindəki nisbi artım əsasən qeyri-ticari sektorda baş tutan artım dinamikası hesabına baş vermişdir (Şəkil 7). Bütövlükdə cari ilin ikinci rübündə ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən ticari sektor üzrə iqtisadi aktivlik indeksində 18.7%, qeyri-ticari sektorda isə 3.0% artım müşahidə edilmişdir.

Şəkil 7. Ticari və qeyri-ticari sektorlar üzrə iqtisadi aktivlik indeksi
(Sol qrafik ticari, sağ qrafik isə qeyri-ticari aktivlik indeksini göstərir.)

Ümumi ödəniş daxilolmalarında ticari və qeyri-ticari sektorların payını göstərən rüblük dinamika Şəkil 8-də verilmişdir. Ticari və qeyri-ticari sektorların nisbəti mühüm mikro və makroiqtisadi dəyişənlərlə yanaşı mövsümlilikdən də təsirlənir. 2026-cı ilin ikinci rübündə ticari sektorun ümumi daxilolmalardakı payı ötən ilin eyni rübünə nəzərən 2 faiz bəndi artmışdır.

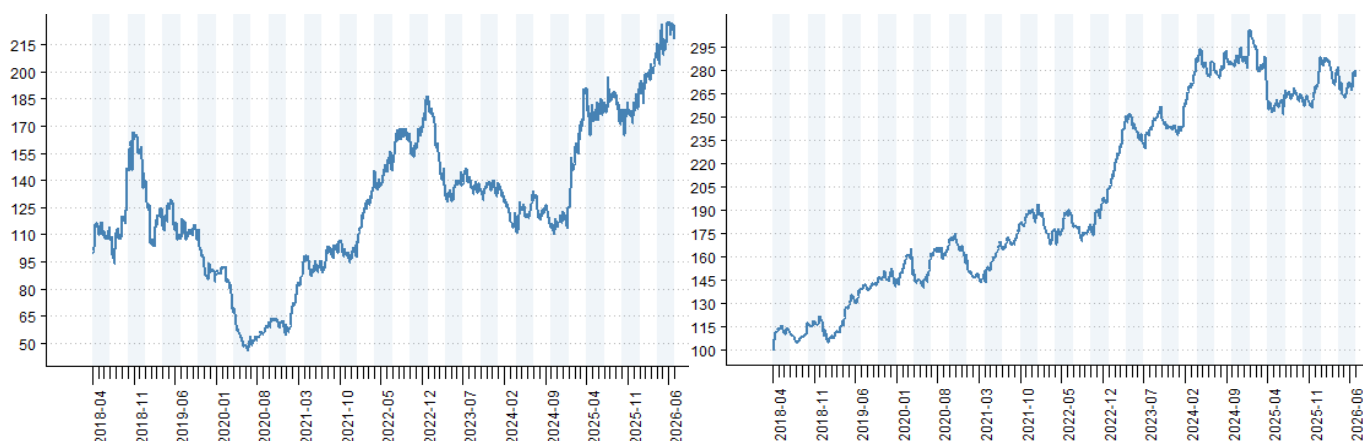
Şəkil 8. Maliyyə axınlarında ticari və qeyri-ticari sektorların payı

Neft və qeyri-neft sektorları üzrə maliyyə axınları

2026-cı ilin ikinci rübündə neft sektoru üzrə iqtisadi aktivlik indeksində həm ötən rüblə, həm də ötən ilin eyni rübü ilə müqayisədə artım qeydə alınmışdır. Hesabat dövründə neft sektoru üzrə aktivlik indeksi ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 19.9% artmışdır. Qeyri-neft sektoru üzrə aktivlik indeksi ötən ilin birinci rübünə nəzərən 4.4% artmışdır (Şəkil 9).

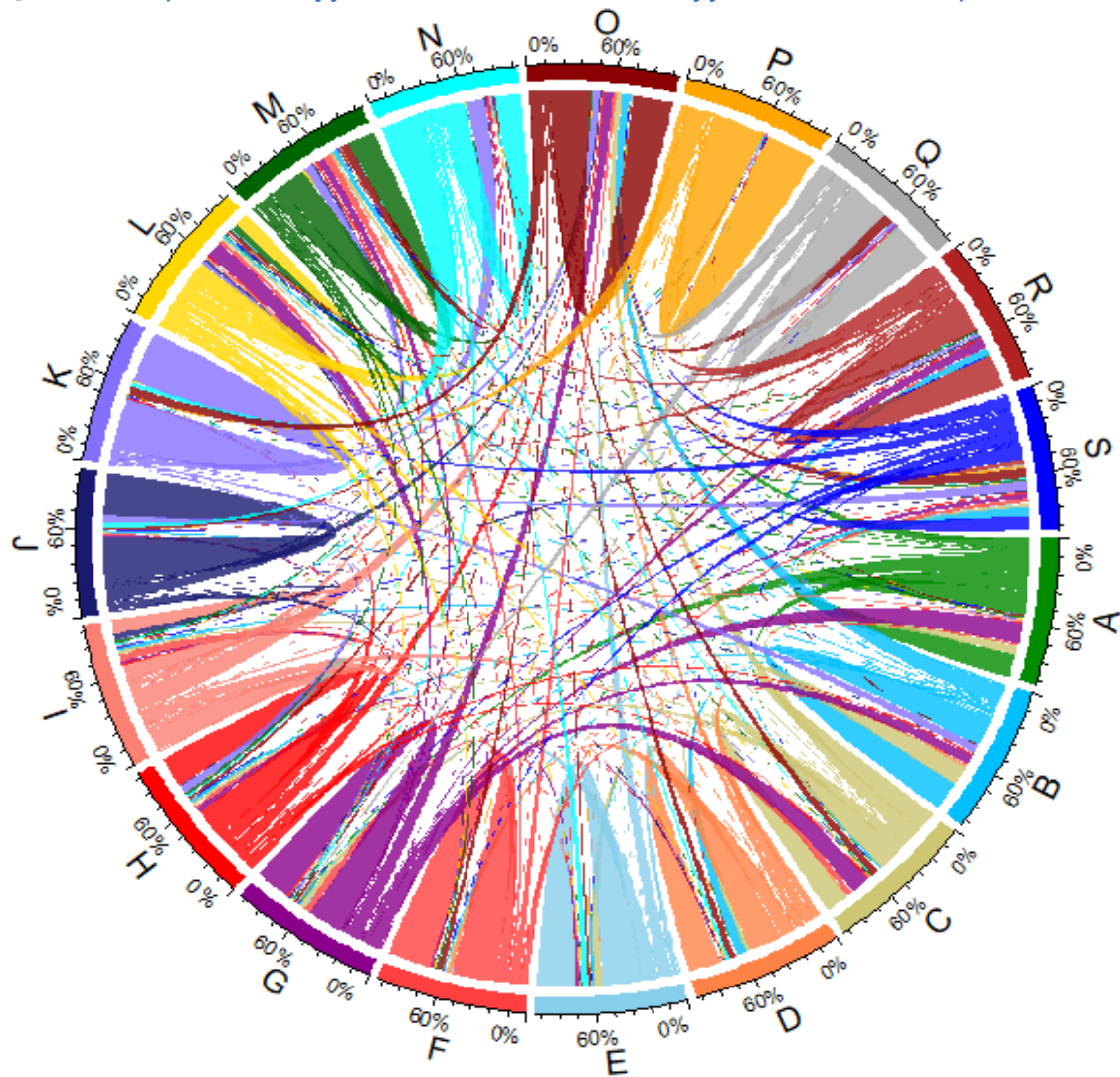
Şəkil 9. Neft və qeyri-neft sektorları üzrə iqtisadi aktivlik indeksi
(Sol qrafik neft, sağ qrafik isə qeyri-neft aktivlik indeksini göstərir.)

Maliyyə axınlarının sahəvi istiqaməti

2026-cı ilin ikinci rübündə iqtisadi fəaliyyət sahələri arasında maliyyə axınlarının istiqaməti ilə bağlı dinamika Şəkil 10-da göstərilmişdir. Ümumilikdə, maliyyə axınlarına əsasən qarşılıqlı əlaqələr daha çox ticarət və nəqliyyat vasitələrinin təmiri sahəsi ilə kənd təsərrüfatı, mədənçıxarma və emal sənayesi arasında formalaşmışdır. Həmçinin, dövlət idarəetməsi və müdafiə sahəsindən əhaliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsinə, mədənçıxarma sənayesindən isə elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı və təchizatı sahələrinə maliyyə axınları müşahidə edilmişdir.

Şəkil 10. İqtisadi fəaliyyət sahələri arasında maliyyə axınlarının istiqaməti¹¹

A - Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq, B - Mədənçıxarma sənayesi, C - Emal sənayesi, D - Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı, E - Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı, F - Tikinti, G - Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri, H - Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı, I - Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə, J - İnformasiya və rabitə, K - Maliyyə və sığorta fəaliyyəti, L - Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar, M - Peşə, elmi və texniki fəaliyyət, N - İnzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi, O - Dövlət idarəetməsi və müdafiə, sosial təminat, P - Təhsil, Q - Əhaliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi, R - İstirahət, əyləncə və incəsənət sahəsində fəaliyyət, S - Digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi.

¹¹ Dairə iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə bərabər seqmentlərə bölünmüş və rənglər əsasında fərqləndirilmişdir. Çevrə xəttindəki şkala hər bir iqtisadi fəaliyyət sahəsindən xaricəlmaları faiz nisbətində göstərir. Fərqli rəngə malik xətlər həmin sektora müvafiq sektorlardan daxiləlmaları bildirir. Bəzi xətlərin qalınlığının dəyişməsi emitent və benefisiar sahənin fərqli həcm miqyasından irəli gəlir.

Metodoloji qeydlər

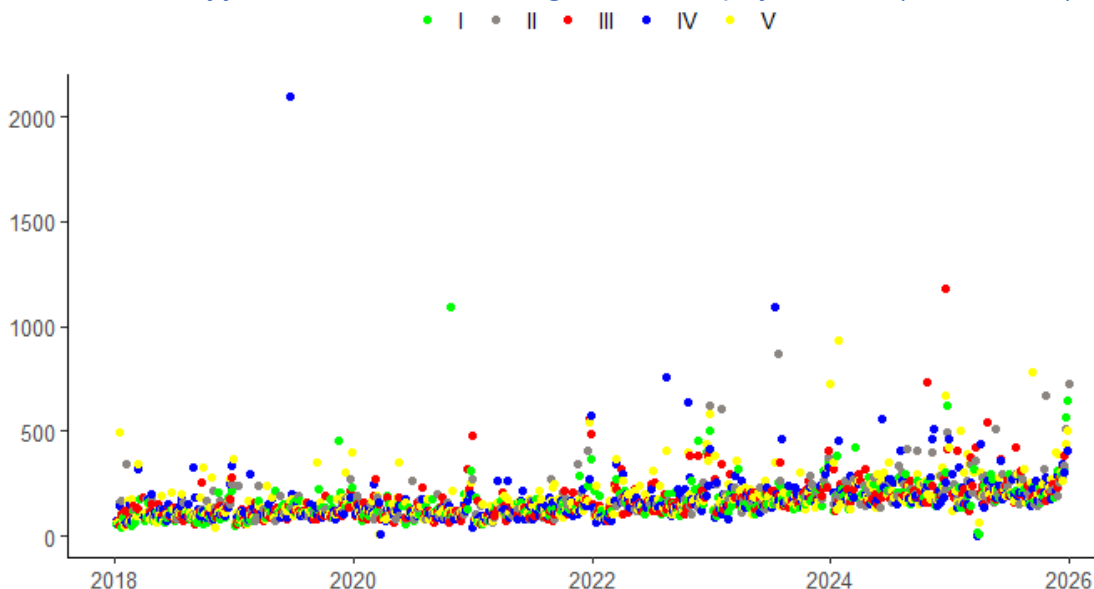
Sahələrarası maliyyə axınlarının təhlili dövr ərzində Milli ödəniş sistemi vasitəsilə həyata keçirilmiş ödəniş daxilolmaları (benefisiar) əsasında hazırlanmışdır. AZIPS sistemində ayrı-ayrı subyektlər tərəfindən həyata keçirilmiş əməliyyatlar Dövlət Vergi Xidmətinin AVİS məlumat bazasından əldə olunmuş məlumatlara əsasən hər bir VÖEN sahibinin aid olduğu əsas iqtisadi fəaliyyət sahəsi üzrə qruplaşdırılmışdır. Ödəniş daxilolmaları barədə məlumatlar Beynəlxalq Standart Sənaye Təsnifatına (ISIC) əsasən 19 fəaliyyət sahəsi üzrə aqreqatlaşdırılmışdır. Sahələrarası maliyyə axınları statistikasi günlük əsasda qurulmuş, təhlil zamanı hər bir iqtisadi fəaliyyət sahəsi üzrə günlük kənarlaşmalar (autlayerlər) müəyyən edilmiş və vinsorlaşdırılmışdır.

Qeyri-neft-qaz aktivlik indeksinin (Şəkil 1) hazırlanması üçün ilk növbədə ödəniş daxilolmaları iqtisadi təsnifat sahələri üzrə qruplaşdırılır. Daha sonra sözügedən sahələrin arasından qeyri-neft sektorunun drayveri sayılan sahələr seçilir və bu sahələr üzrə ödəniş daxilolmaları həftəlik əsasda aqreqatlaşdırılır. Sonrakı mərhələdə həftəlik zaman sıraları “Mövsumi-trend dekompozisiyası” (STL: Seasonal-trend decomposition using LOESS) modeli ilə mövsümlikdən təmizlənir və 13 həftəlik sürüşən orta kimi dəyişdirilir. Vahid indeksin yaradılması üçün sahələr üzrə dəyişənlərdən “Əsas komponentlərin təhlili” (PCA: Principal component analysis) metodu vasitəsi ilə 1-komponentli zaman sırası çıxarılır. Sonuncu mərhələdə qeyri-neft ÜDM-i daha dolğun izah etməsi üçün indeks ÜDM zaman sırasının ortası və standart kənarlaşmasına uyğun olaraq dəyişdirilir.

Ümumi aktivlik indeksinin (Şəkil 3) hazırlanmada isə AZİPS və XÖHKS məlumat bazasından keçən bütün ödənişlər gündəlik əsasda aqreqatlaşdırılır. Gündəlik məlumatlar “Prophet” modeli vasitəsi ilə mövsümlük komponentindən təmizlənir və sonrakı mərhələdə həmin zaman sırasından 60 günlük sürüşən orta hesablanır. Yekunda 2018-ci il baza ili kimi götürülərək indeksləşdirilir.

Ödəniş daxilolmalarının təhlili zamanı bir sıra mövsümi meyllər aşkara çıxarılmışdır. Buna misal olaraq, cümə axşamı günlərində və dekabr ayında dövri olaraq daha çox ödənişlərin həyata keçirildiyini, bazar ertəsi günlərində və yanvar ayında isə daha az ödənişlərin həyata keçirildiyini qeyd etmək mümkündür (Şəkil 11 və 12).

Şəkil 11. Maliyyə axınlarının həftənin günləri üzrə paylanması (mln. manat)¹²

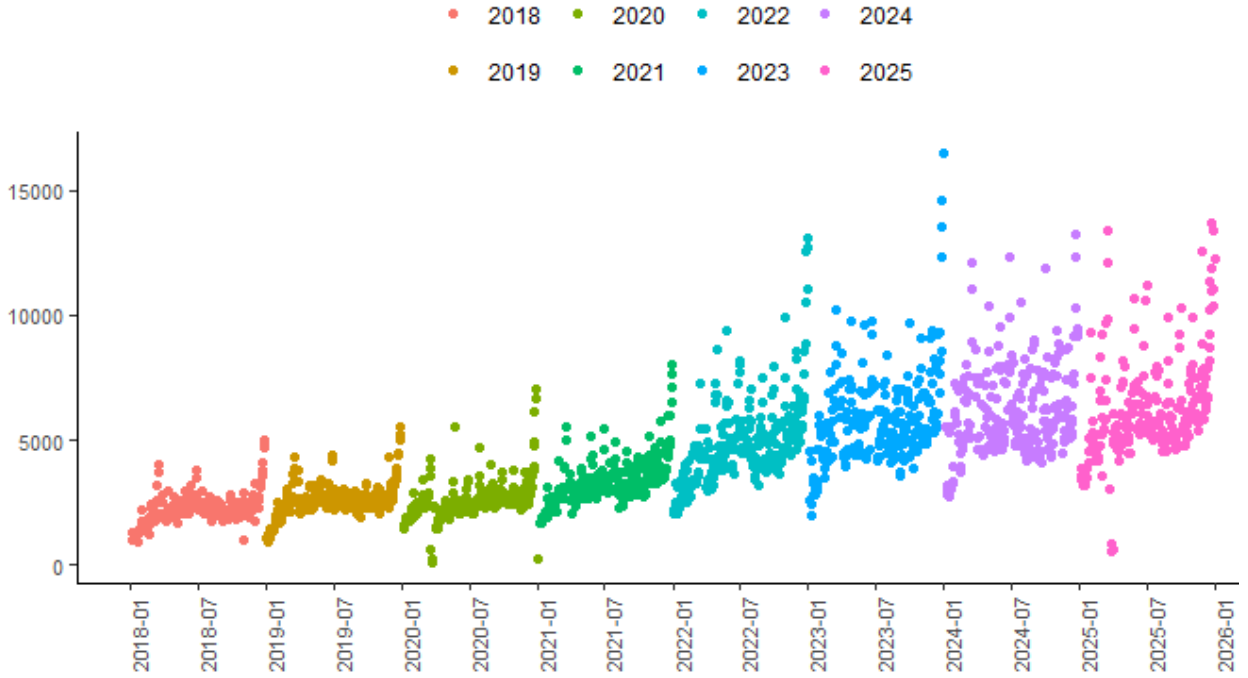
¹² Hər bir gün üçün günlük ödənişlərin cəmi göstərilmişdir. Həftəlik mövsümliliyin aydın görünməsi üçün hər bir gün müvafiq rənglə göstərilmişdir.

Dövri təsirlərin aradan qaldırılması məqsədilə zaman sıraları trend, mövsümi və qalıq olaraq aşağıdakı kimi dekompozisiya olunmuşdur.

$$y(t) = g(t) + s(t) + e(t) \quad (1)$$

Burada $y(t)$ zaman sırası, $g(t)$ trend, $s(t)$ həftəlik və aylıq mövsümi komponentlər, $e(t)$ mövsümi və yaxud trendlə izah oluna bilməyən idiosinkratik dəyişiklikləri bildirir.¹⁴

Şəkil 12. Maliyyə axınlarının ilin ayları üzrə paylanması¹⁵

Mövsümi təsirlərin müəyyənləşdirilməsində “Fourier” dekompozisiyasından və “Prophet” statistik proqramlaşdırma paketindən (R, Python) istifadə edilmişdir (Taylor and Letham, 2017).¹⁶ “Fourier” sıralarına əsasən təkrarlanan proseslər aşağıdakı kimi aproksimasiya oluna bilər (Campbell and Diebold, 2005; De Livera, Hyndman and Snyder, 2011):

$$s(t) = \sum_{n=1}^N \left(a_n \cos \frac{2\pi n t}{P} + b_n \sin \frac{2\pi n t}{P} \right) \quad (2)$$

Yuxarıda qeyd olunmuş a_n və b_n müəyyənləşdirilməli olan parametrləri, P zaman kəsiyini (gündəlik zaman sırası üçün $P = 365.25$) bildirir. Parametrlərin müəyyənləşdirilməsi üçün hər bir t -kəmiyyətinə görə mövsümi vektorların matrisinin qurulması tələb olunur. Məsələn, illik mövsümlilik və $N = 10$ ilə mövsümi vektorların matrisi aşağıdakı kimi təyin olunur:

$$X(t) = \left[\cos \left(\frac{2\pi(1)t}{365.25} \right), \dots, \sin \left(\frac{2\pi(10)t}{365.25} \right) \right] \quad (3)$$

Daha sonra mövsümi komponent aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilmişdir:

$$s(t) = X(t)B \quad (4)^{17}$$

¹³ AZIPS-də həftə sonları və bayram günləri ödənişlər olmadığı üçün onların effektləri nəzərə alınmamışdır.

¹⁴ $s(t) = s(t)_{\text{həftəlik}} + s(t)_{\text{aylıq}}$ kimi, trend komponenti $g(t) = \mu t$ zamandan xətti asılılıq kimi modelləşdirilmişdir.

¹⁵ Hər bir ay üçün günlük əməliyyatların sayı göstərilmişdir. Yanvar ayında ödənişlərin azaldığı, dekabr ayında çoxaldığı aylıq mövsümliliyi aydın şəkildə göstərir.

¹⁶ Taylor, Sean J., & Benjamin Letham. "Forecasting at scale." The American Statistician 72.1 (2018): 37-45

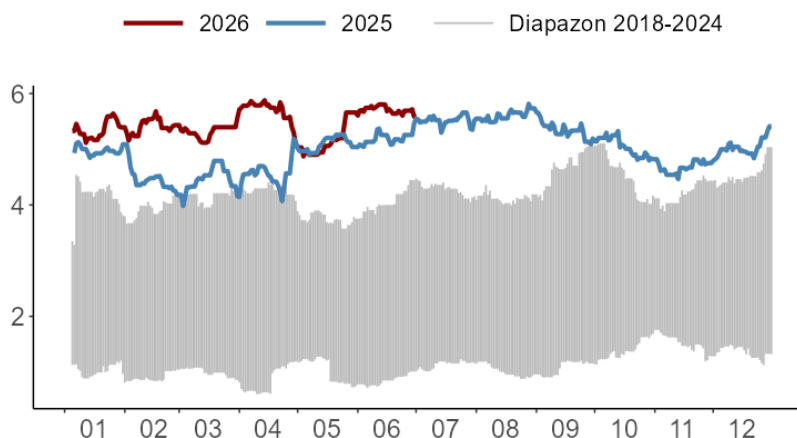
¹⁷ $B = [a_1, b_1, \dots, a_N, b_N]$

Zaman sırası mövsümi təmizləndikdən sonra iqtisadi aktivlik indeksi hesablanmışdır. İqtisadi aktivlik indeksinin hesablanmasında hər bir iqtisadi fəaliyyət sahəsinin ÜDM-dəki çəkisindən istifadə olunmuşdur.

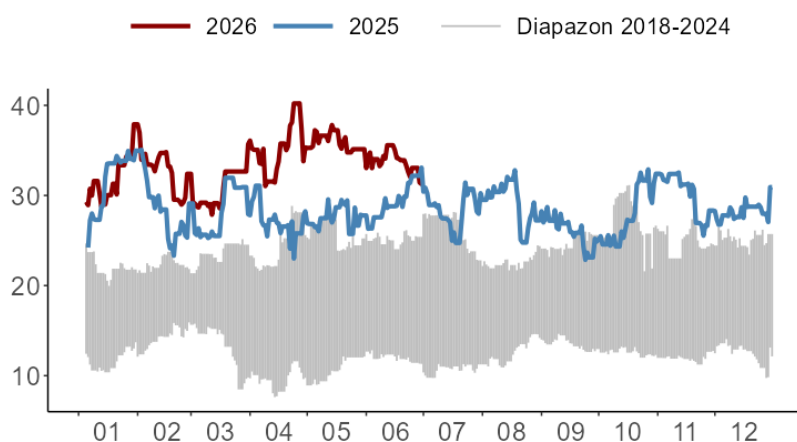
Növbəti hesabatlarda metodologiyanın mütəmadi təkmilləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Əlavələr¹⁸

A. Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq

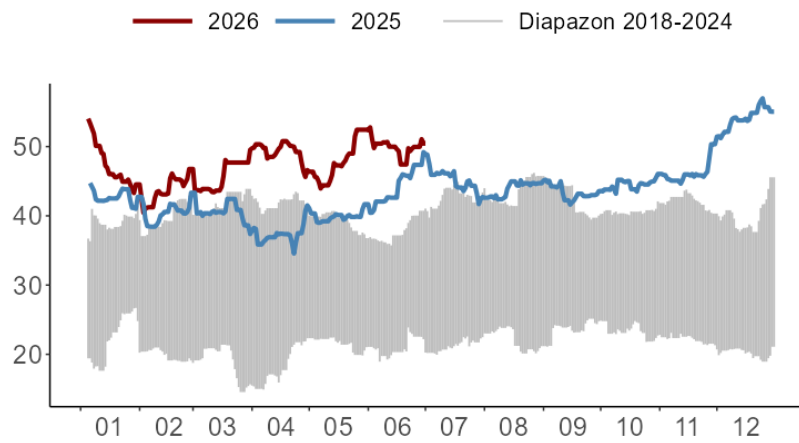

B. Mədənçıxarma sənayesi

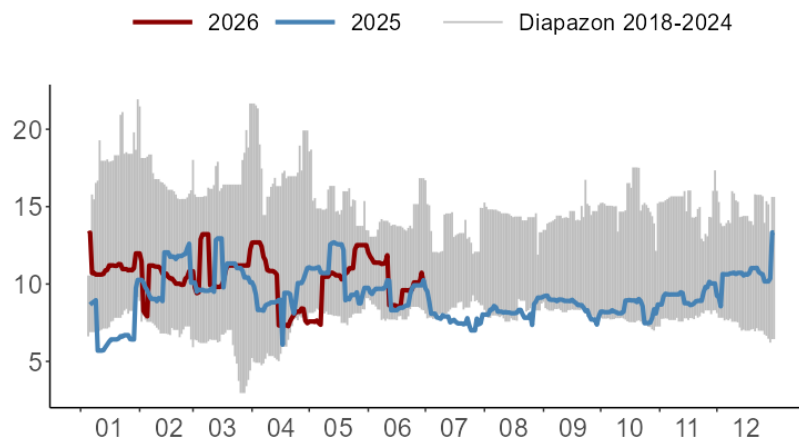

¹⁸ Qrafiklər 21 günlük sürüşkən orta (mövsümi təmizlənmiş) üsulu ilə hesablanmış məlumatlar əsasında hazırlanmışdır. Rəqəmlər gündəlik milyon manatla ifadə olunmuşdur.

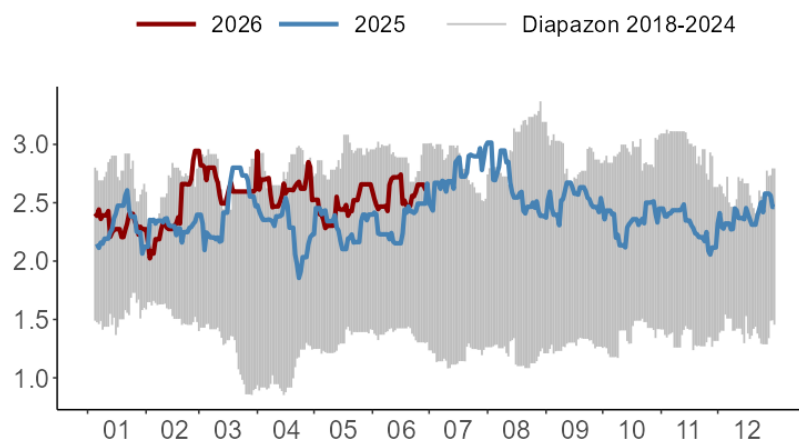
C. Emal sənayesi

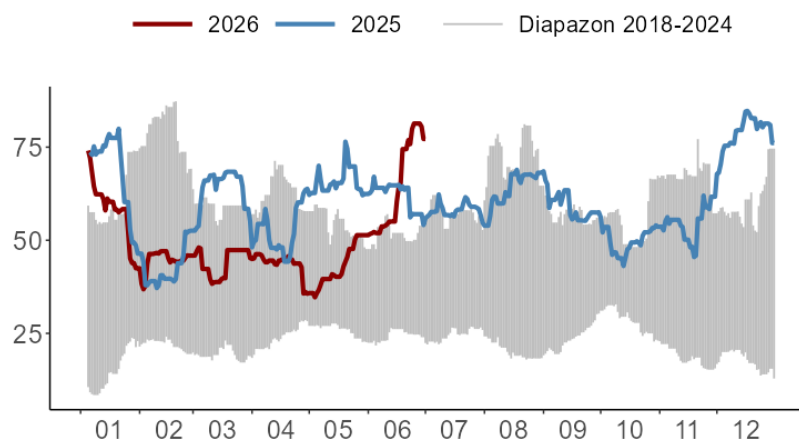
D. Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı

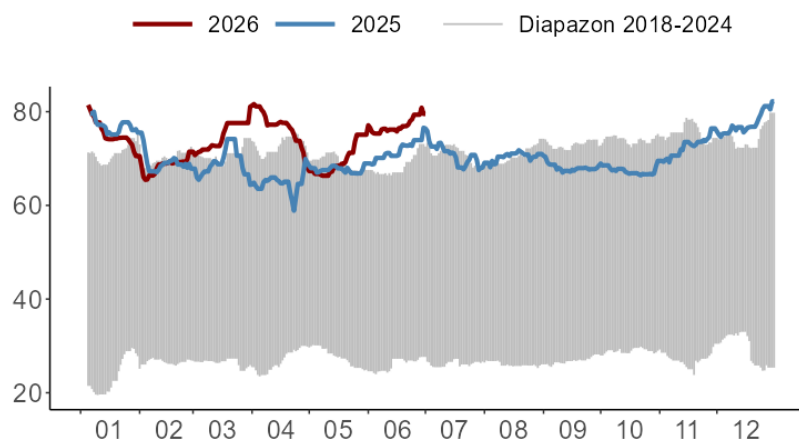
E. Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı

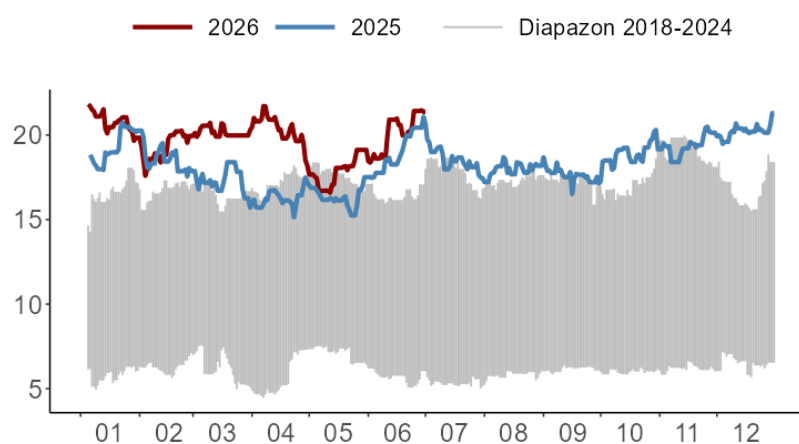
F. Tikinti

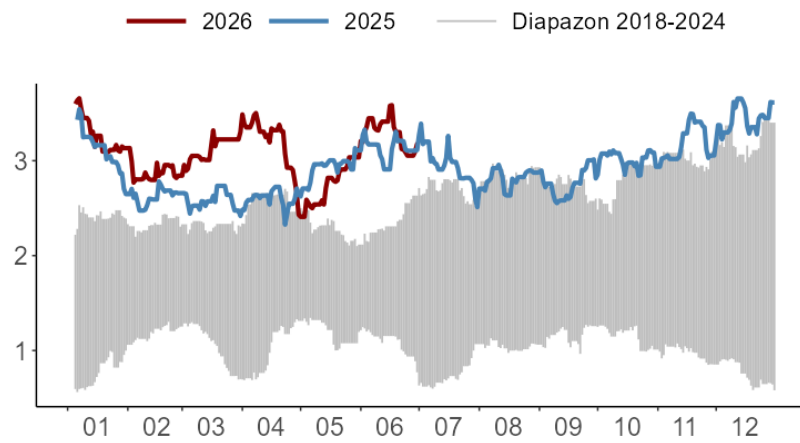
G. Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri

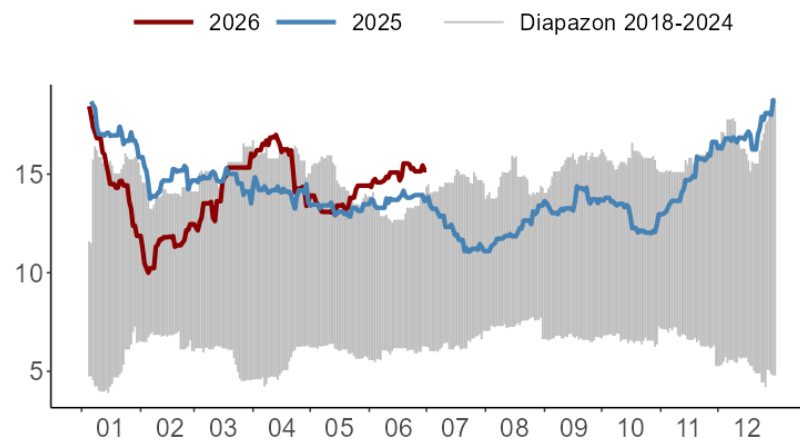
H. Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı

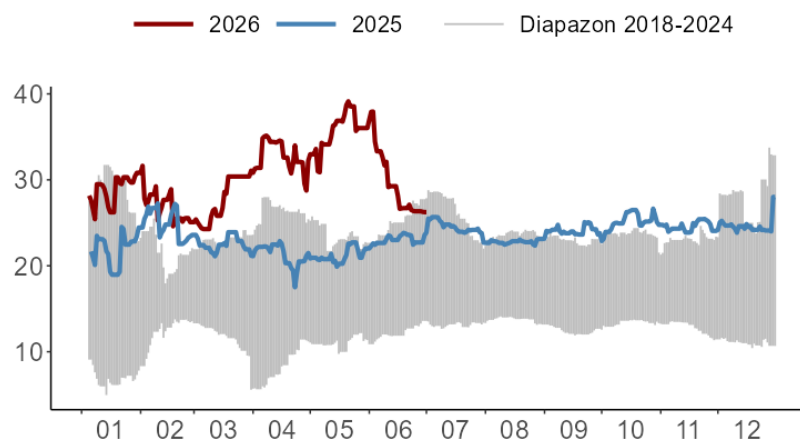
İ. Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə

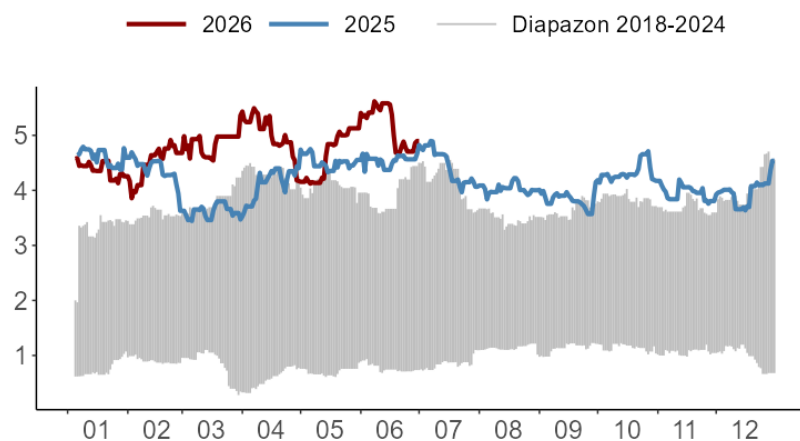
J. İnformasiya və rabitə

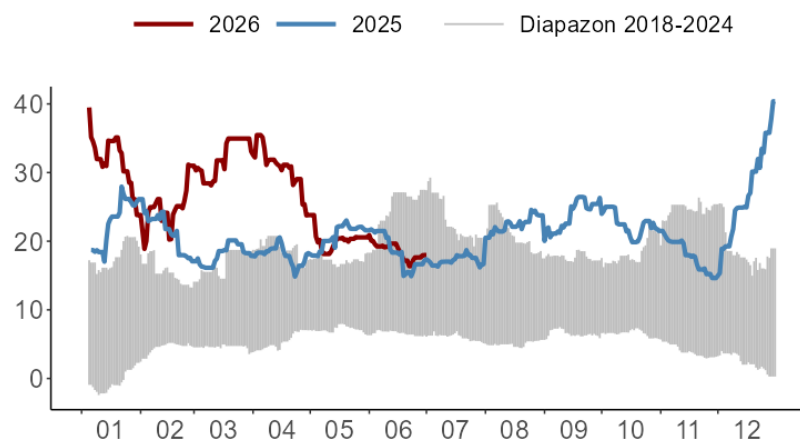
K. Maliyyə və sığorta fəaliyyəti

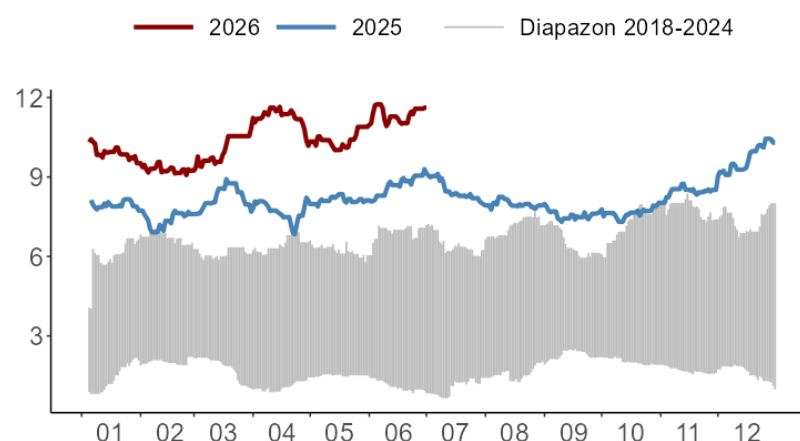
L. Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar

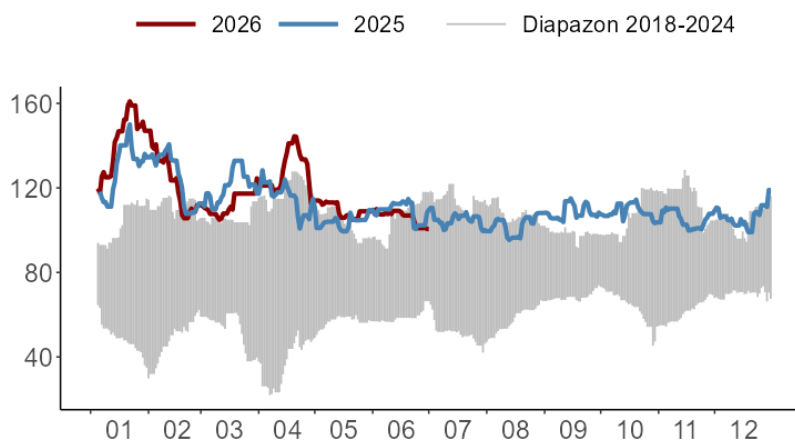
M. Peşə, elmi və texniki fəaliyyət

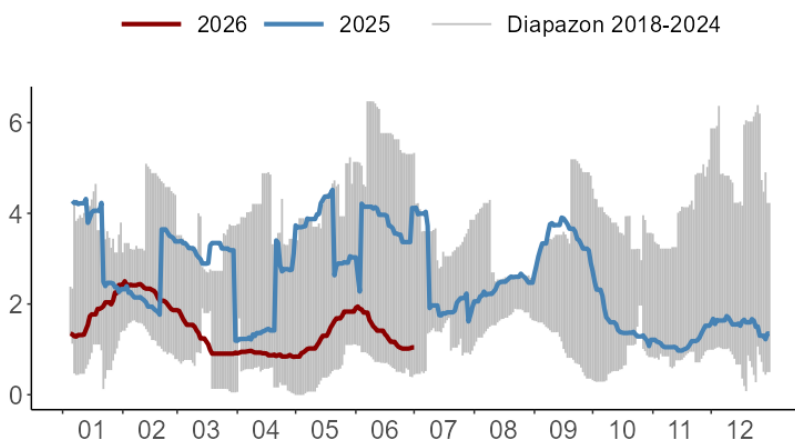
N. İnzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi

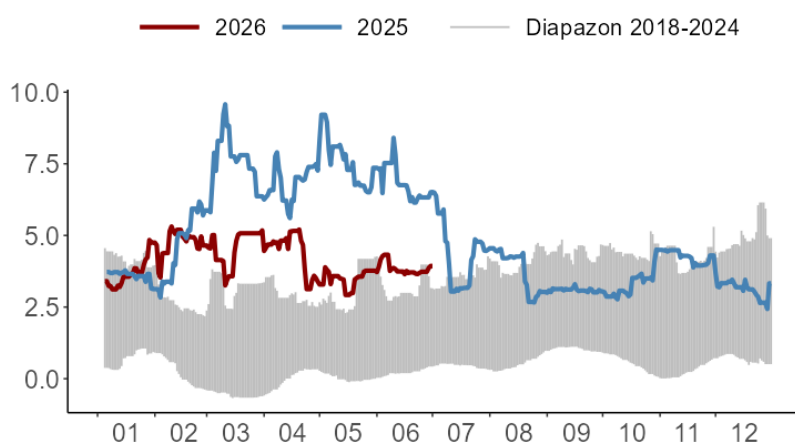
O. Dövlət idarəetməsi və müdafiə, sosial təminat

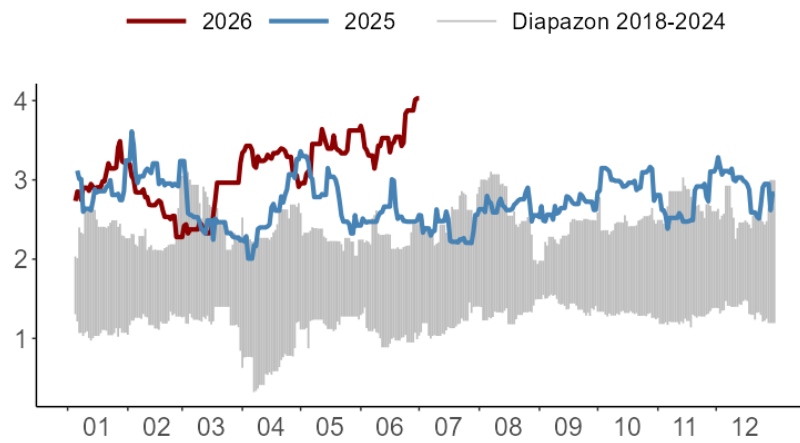
P. Təhsil

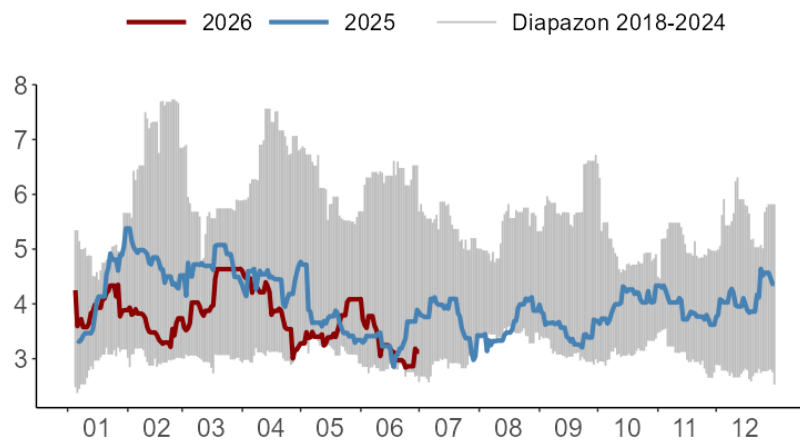
Q. Əhaliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi

R. İstirahət, əyləncə və incəsənət sahəsində fəaliyyət

S. Digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi

Cədvəl 1. İqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə ödəniş daxilolmaları, mln. manat¹⁹

İqtisadi fəaliyyət sahəsi	2026-cı il, II rüb	2025-ci il, II rüb	Dəyişmə, %
Kənd təsərrüfatı	336.0	316.7	6.10%
Mədənçıxarma sənayesi	2 249.6	1 919.4	17.20%
Emal sənayesi	3 127.1	2 550.4	22.60%
Elektrik enerjisi, qaz və buxar təchizatı	516.8	545.6	-5.30%
Su təchizatı	146.7	129.3	13.50%
Tikinti	3 238.0	3 583.3	-9.60%
Topdan və pərakəndə ticarət	4 319.6	4 139.5	4.40%
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	1 169.6	1 078.7	8.40%
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	180.9	186.0	-2.70%
İnformasiya və rabitə	805.6	777.6	3.60%
Maliyyə və sığorta fəaliyyəti	1 817.7	1 299.5	39.90%
Daşınmaz əmlak	298.9	278.4	7.40%
Peşə, elmi və texniki fəaliyyət	1 170.1	1 055.3	10.90%
İnzibati və yardımçı xidmətlər	706.3	529.6	33.40%
Dövlət idarəetməsi və müdafiə	6 407.2	6 598.7	-2.90%
Təhsil	79.1	307.8	-74.30%
Səhiyyə və sosial xidmətlər	236.2	567.9	-58.40%
İstirahət, əyləncə və incəsənət	208.2	167.1	24.60%
Digər sahələrdə xidmətlər	222.6	266.6	-16.50%
Bütün fəaliyyət sahələri	27 236.2	26 297.4	3.60%

¹⁹ Fəaliyyət sahəsi müəyyənləşdirilməyən benefisiarlar üzrə ödənişlər cədvəldə əks olunmamışdır.